

УДК 339.543

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-1-340

О.С. Поважний, д-р екон. наук, професор

E-mail: povazhnyios22@gmail.com

ORCID: orcid.org/0000-0002-9343-7556

Донецький державний університет управління

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МИТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

У статті наведено засади державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України. Дослідження дозволило деталізувати сферу митних інтересів України в системі національних. Встановлено інструменти, методи та важелі державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України. На відміну від існуючих, пропонувано до методів державного регулювання включати внутрішню та міжнародну координацію, варіативний підхід, оптимізацію цілей митної політики у забезпеченні національних інтересів з точки зору витрат на їх захист і найменших негативних наслідків для економіки країни.

Ключові слова: державне регулювання, національні інтереси, митна політика, митні інтереси, митна справа, інструменти, методи.

Постановка проблеми. Поглиблення процесів інтеграції у міжнародній торгівлі знижує тарифні бар'єри та сприяє розвитку зовнішньоекономічних зав'язків. Разом з тим, регуляторна діяльність часто стає перешкодою для економічної інтеграції та торгівлі. Слід визнавати важливість результативності розроблених нормативно-правових актів для захисту національних економічних інтересів, що сприяють соціальному добробуту у країні. У цьому контексті державне регулювання має бути спрямованим на співробітництво з зацікавленими сторонами у формуванні регуляторної політики, яка забезпечуватиме найбільше досягнення інтересів держави у митному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці широко досліджують сферу національних інтересів, підкреслюючи необхідність їх захисту в умовах інтеграційних процесів [1-8]. «Ставши членом СОТ -

однієї з найбільших і найпотужніших міжнародних економічних організацій, Україна дістала можливість: не тільки брати участь у нових формах світових зовнішньоторговельних зв'язків, а й водночас впливати на їхнє формування з урахуванням своїх національних інтересів; просувати власні пріоритети у формуванні міжнародного торговельного режиму, який охоплює дедалі більше нових сфер...» [2, с. 29-30]. Досліджуючи здатність країн захищати свої національні інтереси в умовах інтеграції та глобалізації, Ю. Мазурець відзначає: «критично важливим моментом є наявність балансу суто національних інтересів та інтересів міжнародної спільноти, без урахування яких неможливо реалізовувати національні інтереси, навіть перебуваючи в міжнародній ізоляції» [5, с. 41]. В. Єдинак відзначає актуальність «... державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності взагалі та митного регулювання зокрема на сучасному етапі становлення торгівельних відносин ... в умовах глобальної конкуренції та захисту національних економічних інтересів» [8]. Отже, наявність низки думок у науковому світі щодо здатності та й міри впливу держави на забезпечення власних національних інтересів у зовнішньоторговельній та митній політиці породжує необхідність подальших наукових доробок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування засад державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Митного Кодексу України, Державна митна політика – це «система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки» [9]. Виходячи з наведеного, визначення потребують безпосередньо митні інтереси, які цим же документом визначаються як «національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи» [9]. Ані подальшого роз'яснення, ані деталізації митних інтересів Митний Кодекс, на жаль, не містить. З законодавчого трактування митних інтересів стає зрозумілим, що вони є складовою або аспектом національних інтересів, а сферою їх реалізації є митна справа. Отже, може вбачатися, що предметно-об'єктне поле державного регулювання в цьому сенсі полягає у перетині сфер національних інтересів та митної справи.

Реалізація митної справи передбачає діяльність у наступних сферах:

порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення;
механізми тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
справляння митних платежів;
митна статистика, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;
державний контроль нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України;
запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил;
організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів;
інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи [9].

Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає національні інтереси як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [10].

Розглядаючи напрями забезпечення національних інтересів через інструменти митної політики, можливо навести сукупність підходів, що містяться у науковій літературі (таблиця).

Відповідні систематизованим напрямам забезпечення національних інтересів інструменти митної політики держави можуть включати: митно-тарифні інструменти; контрольно-економічні; організаційно-правові; інформаційно-технологічні; адміністративно-політичні.

Разом з тим, держава у досягненні національних інтересів має оцінювати і витрати на їх захист, аналізуючи вплив на:

загальну макроекономічну ситуацію у країні;
на експорт та імпорт, інвестиційні потоки та міжнародну конкурентоспроможність;
взаємоузгодженість між внутрішніми регуляторними ініціативами та міжнародним регуляторним середовищем.

Систематизація основних напрямів забезпечення національних інтересів через інструменти митної політики

Сфера національних інтересів	Напрями митної політики
Зовнішньоекономічні інтереси	створення умов лібералізації зовнішньої торгівлі; удосконалення митного законодавства України відповідно до світових та європейських стандартів; прискорення товаро- та пасажиропотоку через митний кордон;
Внутрішньоекономічні інтереси	стимулювання пріоритетних для держави видів діяльності та запровадження певних заборон із метою забезпечення власних економічних інтересів; сприяння конкурентоспроможності та підтримка вітчизняного товаровиробника;
Правоохонні інтереси	недопущення контрабанди та порушення митних правил; захист митного кордону
Соціальні інтереси	забезпечення споживчого ринку якісними іноземними продуктами; недопущення ввезення небезпечних для здоров'я людей товарів
Фіскальні інтереси	своєчасне та повне наповнення державного бюджету
Екологічні інтереси	захист від неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин

_____)))

Джерело: узагальнено автором на основі [3, 11-13]

Збалансування напрямів забезпечення національних інтересів та витрат на їх захист має відбуватися із залученням вітчизняних та міжнародних експертів, що обізнані на оцінці наслідків митної політики у своїх країнах. Відсутність залучення експертів може призвести до ігнорування певних суттєвих факторів або хибної оцінки впливу на вище означені сфери. Отже, серед традиційних методів державного регулювання (аналіз, оцінка, прогнозування, планування, програмування, інформування, масово-роз'яснювальна робота), слід вказати на необхідність:

поліпшення координації між національними міністерствами та міжнародними експертами для забезпечення вільного потоку інформації щодо наслідків, пов'язаних із застосуванням митних інструментів;

Засади державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України

врахування альтернативності поєднання напрямів державного регулювання та їх узгодженість із регуляторними нормами у рамках міжнародного середовища;

оптимізації цілей митної політики у забезпеченні національних інтересів з точки зору витрат на їх захист і найменших негативних наслідків для економіки країни.

Узагальнення наведених засад державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України наведено на рис. 1.

Таким чином, комплексний підхід до державного регулювання інструментів митної політики у забезпеченні національних інтересів уможливить більш вичерпне врахування наслідків їх захисту для суспільного добробуту, сприятиме уникненню зайвих регуляторних бар'єрів у зовнішній торгівлі, одночасно зберігаючи митну безпеку держави.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження дозволило деталізувати сферу митних інтересів України в системі національних. Виокремлено: зовнішньоекономічні, внутрішньоекономічні, правоохонні, соціальні, фіскальні та екологічні інтереси, що регулюються державою в межах митної політики. Встановлено інструменти, методи та важелі державного регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України. На відміну від існуючих, пропонувано до методів державного регулювання включати внутрішню та міжнародну координацію, варіативний підхід, оптимізацію цілей митної політики у забезпеченні національних інтересів з точки зору витрат на їх захист і найменших негативних наслідків для економіки країни.

Пропонований комплексний підхід до державного регулювання митної політики у забезпеченні національних інтересів уможливить більш вичерпне врахування наслідків їх захисту для суспільного добробуту, сприятиме уникненню зайвих регуляторних бар'єрів у зовнішній торгівлі, одночасно зберігаючи митну безпеку держави.

Бібліографічний список.

1. Дзьобань О. Національні інтереси як основа національної безпеки: світоглядно-методологічні аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 124-136.
2. Шпакович О., Святун О. Наближаємо європерспективу, дбаємо про національні інтереси. *Віче*. 2012. № 4. С. 28-30.

3. Завгородня С. П. Національні інтереси в економічній сфері: сутність та побудова їх ієрархії. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 1-2. С. 40-47.

4. Новоскольцева Л. Україна в умовах глобалізації: національні інтереси та соціально-економічний розвиток. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2011. Вип. 583-584. С. 187-191.

5. Мазурець Ю. О. Трансформація поняття "національні інтереси" в теоріях та концепціях за умов глобалізації. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 124(1). С. 37-43.

6. Мариніна С. В. Національні економічні інтереси як фактор розвитку регуляторної політики у сфері зовнішньої торгівлі. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 2. С. 23-27.

7. Шевчук І. В. Генеза поняття "національні інтереси" та їх значення для національної безпеки держави. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 18-19. С. 160-161.

8. Єдинак В. Ю., Плєшкова Н. М., Ніжніченко С. П. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_91

9. Митний кодекс України: Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

10. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

11. Новікова К.І. Глобалізаційні виклики митній безпеці держави. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 4(16). С. 174—180.

12. Ляшенко В.И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: монография. Донецк, 2012. 370 с.

13. Осадча Н.В., Ляшенко В.І. Митні режими як інститути стимулювання та обмеження зовнішньоекономічної діяльності. *Формування ринкової економіки*. Київ: КНЕУ, 2010. С. 341-354.

А.С. Поважный. Государственное регулирование процессов обеспечения национальных интересов в таможенной политике Украины. В статье приведены основы государственного регулирования процессов обеспечения национальных интересов в таможенной политике Украины. Исследование позволило детализировать сферу таможенных интересов Украины в системе национальных. Установлены инструменты,

методы и рычаги государственного регулирования процессов обеспечения национальных интересов в таможенной политике Украины. В отличии от существующих, предложено к методам государственного регулирования включать внутреннюю и международную координацию, вариативный подход, оптимизацию целей таможенной политики в обеспечении национальных интересов с точки зрения затрат на их защиту и негативных последствий для экономики страны.

Ключевые слова: государственное регулирование, национальные интересы, таможенная политика, таможенные интересы, таможенное дело, инструменты, методы.

O.S. Povazhnyi State regulation of the processes of ensuring national interests in the customs policy of Ukraine. The article presents the basics of state regulation of the processes of ensuring national interests in the customs policy of Ukraine. The study allowed to detail the sphere of customs interests of Ukraine in the national system. The following are distinguished: foreign economic, domestic economic, law enforcement, social, fiscal and environmental interests regulated by the state within the framework of customs policy. The instruments, methods and levers of state regulation of the processes of securing national interests in the customs policy of Ukraine are established. In contrast to the existing ones, it is proposed that the methods of state regulation include domestic and international coordination, a variational approach, optimization of customs policy goals in securing national interests in terms of their defense costs and the least negative consequences for the country's economy.

The proposed comprehensive approach to the state regulation of customs policy in the interests of national interests will allow more comprehensive consideration of the consequences of their protection for the public welfare, will help to avoid unnecessary regulatory barriers in foreign trade, while maintaining the customs security of the state.

Key words: state regulation, national interests, customs policy, customs interests, customs, tools, methods.

Стаття надійшла до редакції: 16.09.2019 р